

5. Шевченко О.В. Інвестиційна активність регіонів України: вплив на економічне зростання // Стратегічні пріоритети, 2009. - №1(10). – С. 175-181.
6. Коваленко Д.С. Особливості інвестиційних процесів на регіональному рівні // Зб. тез наук.-практ. конференції «Державне управління та місцеве самоврядування: історія та сучасність», 2010. – Харків. - <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2010-2/doc/18.pdf>.
7. Михайлик О.Л. Шляхи підвищення інвестиційної привабливості Одеської області - <http://www.niss.od.ua/191.doc>.
8. Кирилик Л.В., Катаєва С.Б. Проблеми дослідження інвестиційної привабливості регіону. - http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2010_1/104.pdf.
9. Ульяновченко Ю.О., Винокурова О.І. Проблеми інвестиційної привабливості регіонів України // Теорія та практика державного управління, 2010. – Вип.1(28). - http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010_1/doc/2/03.pdf.
10. Добровольская О.П. Обоснование системы факторов инвестиционной привлекательности в системе стратегического управления региональным развитием. - http://www.confcontact.com/2009_03_05/2_dobrovolska.htm.
11. Ліпанова О.А. Привабливість регіону для інвестицій – <http://www.bdpu.org/scientific-published/conf021009/.../Lipanova.pdf>.
12. Офіційний сайт Міністерства економіки України - <http://me.kmu.gov.ua>.
13. <http://www.korrespondent.net/main/213890>.

УДК 330.190.1

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У ДОМОГОСПОДАРСТВАХ

Севрюкова С., аспірантка Донецького національного університету

Стабільність країни, її добробут, гідний рівень життя населення безпосередньо залежать від ефективності національної економіки, яка визначається, насамперед, рівнем розвитку людського капіталу, оскільки саме людські ресурси з відповідною освітою, кваліфікацією, навичками, досвідом забезпечують необхідні ринкові зміни. Тому головною передумовою стійкого економічного розвитку стають інвестиції в освіту, науку, охорону здоров'я, мобільність працівників, мотивацію праці - ті сфери життєдіяльності, де формується людський капітал.

Подальший розвиток і ефективність використання людського капіталу є одним з найскладніших соціально-економічних питань для українського суспільства. Спад виробництва, вимушена неповна зайнятість, високий рівень безробіття зумовили деградацію і недовикористання людського капіталу. Але інноваційна модель розвитку національної економіки повинна бути забезпечена якісно новим людським капіталом. За таких умов вкрай актуальним є дослідження проблеми формування людського капіталу.

Широке коло питань щодо людського капіталу є об'єктом постійних наукових досліджень. Різні аспекти концепції людського капіталу висвітлені у працях зарубіжних представників економічної науки А. Сміта, Ф. Ліста, А. Маршала, Т. Шульца, Г. Бекера, Б. Вейсброта, Е. Денісона, Дж. Кендрика, Ф. Махлупа, Дж. Мінцера, Дж. Псахаропулоса, Л. Туроу, І. Фішера та ін.

У вітчизняній економічній літературі теорії людського капіталу почали надавати важливішого значення тільки упродовж останніх трьох десятиріч. Серед економістів, які займалися дослідженням окремих питань формування і розвитку людського капіталу України, слід назвати В. Антонюк, В. Близнюка, О. Бородіну, В. Гейця, Н. Голикову, О. Головінова, О. Грішнову, М. Долишнього, І. Журавльову, С. Злупка, С. Клименко, В. Куценко, Е. Лібанову, Г. Назарову, О.Новікову, К. Павлюка, Ж. Поплавську, О. Стефанишин, С. Трубича, А. Чухна та інших учених-економістів.

В умовах переходу вітчизняної економіки до інноваційної моделі розвитку на перший план виходять проблеми удосконалення механізму інвестування у людський капітал, поліпшення інституційної бази розвитку людського капіталу, визначення його стану та динаміки у перспективі, а відтак розроблення на цій основі пропозицій та рекомендацій щодо напрямів стимулювання розвитку людського капіталу [1, с.1].

Проблеми ефективного використання людського капіталу у вітчизняній економічній науці досліджені ще недостатньо. Учені, зазвичай, приділяють найбільшу увагу такому питанню, як інвестиції в освіту індивідів і віддачу від них, залишаючи поза увагою механізм ціноутворення на індивідуальний людський капітал, який впливає на підвищення добробуту населення, залежність формування людського капіталу від умов і стану економіки домогосподарств. Адже саме домогосподарства є головною ланкою у процесі цілеспрямованого формування людського капіталу серед інших суб'єктів інвестування (індивід, держава, підприємство), оскільки саме вони здійснюють необхідні витрати для фізичного формування і духовного виховання людини.

Метою статті є дослідження умов формування людського капіталу в домогосподарствах на основі аналізу чинників, які впливають на даний процес.

Процес відтворення людського капіталу охоплює три стадії:

формування – народження, розвиток, виховання людини, здобуття нею первинної загальної і професійної освіти, формування культурного кругозору, певних норм економічної і соціальної поведінки;

залучення у сферу суспільного виробництва, що здійснюється шляхом пошуку робочого місця та працевлаштування у певних сферах економічної діяльності;

використання і розвитку шляхом участі у трудовій, інноваційній та підприємницькій діяльності, забезпеченні здобуття професійного досвіду та підвищення кваліфікації на виробництві [2, с.13].

Отже стадія формування людського капіталу безпосередньо відбувається і прямо залежить від умов функціонування домогосподарств – від народження дитини і її виховання до здобуття нею певних знань, навичок і досвіду.

Формування людського капіталу відбувається в процесі інвестування в людину та її знання. У загальному розумінні всі види вкладень у людину (в грошовій або іншій формі) є доцільними, оскільки сприяють зростанню продуктивності й підвищенню персоніфікованих доходів людини, – це інвестиції в людський капітал та джерела його капіталізації. З усіх видів інвестицій у людський капітал найважливішими є вкладення в охорону здоров'я, загальну та фахову освіту [3, с.9]. Додаткові прибутки мотивують людину до вкладень у власне здоров'я (в тому числі у профілактичні заходи), додаткову освіту, професійну перепідготовку, нагромадження нових знань і навичок, тобто спонукають до реінвестування. Якісне оновлення людського капіталу відбувається через реінвестування і визначається значною мірою самою людиною, а саме – мотивацією [3, с.10].

Інвестиції в людський капітал переважно класифікуються за функціональною ознакою, а саме [4, с. 38; 5, с. 80]:

витрати, які пов'язані з народженням дітей, вихованням і доглядом за ними, - забезпечують відтворення населення, яке є носієм людського капіталу;

витрати на освіту (загальну і професійну), підвищення кваліфікації, здобуття професійного досвіду - формують продуктивні здібності майбутніх працівників, або розвивають та удосконалюють їх;

витрати, що направлені на підтримку здоров'я, фізичний розвиток, медичне обслуговування - мають безпосереднє відношення до продуктивних здібностей людей, оскільки забезпечують розвиток та збереження життєвих сил людини, її фізичну, розумову та психічну здатність до трудової діяльності, скорочують захворюваність і смертність, подовжують працездатний вік людини;

витрати на пошук економічно важливої інформації, які дають можливість прийняти рішення щодо сфери економічної діяльності;

витрати на мобільність, в тому числі на міграцію в пошуках кращих умов працевлаштування - забезпечують професіональне та територіальне переміщення працівників у ті види трудової діяльності, галузі та на ті території, де кращі умови праці.

Інвестиції в людський капітал можуть здійснюватися не тільки в грошовому або уречевленому вигляді, але й у нематеріальній формі, тому за формою здійснення вони поділяються на наступні групи [6, с. 19]:

прямі - безпосередньо пов'язані з формуванням продуктивних здібностей, незалежно від того, хто їх здійснює – сам працівник, або держава. Це всі ті матеріальні та грошові витрати, які забезпечують формування всіх складових елементів людського капіталу;

альтернативні - втрачені заробітки працездатних осіб під час навчання, зміни та пошуку роботи;

моральна шкода, з якою зіштовхуються люди під час навчання, пошуку роботи, міграції, - виникає внаслідок тих труднощів і втрат, з якими стикаються люди в процесі формування власного людського капіталу (втома, відмова від частини дозвілля, спілкування з друзями тощо).

Формування людського капіталу, а саме його активів, здійснюється за рахунок різноманітних інвестицій, що забезпечують у майбутньому ефективне використання і реалізацію людського капіталу. Важливість впливу і пріоритетна роль домогосподарств у цьому процесі підкреслюється переважною часткою їх витрат на стадії, що аналізується. Окрім інвестицій матеріального характеру, слід враховувати витрати часу, духовні, альтернативні витрати та скорочення споживання інших членів сім'ї (окрім людини, в яку здійснюються інвестиції, найчастіше за все це - дитина).

Максимальний обсяг інвестицій домогосподарствами здійснюється на наступних етапах:

утримання та виховання дитини до початку шкільного періоду: витрати на виховання дитини у сім'ї, витрати на захист та підтримку здоров'я дитини, медичне обслуговування, підготовка та виховання дітей у дошкільних навчальних закладах, витрати на загальний та культурний розвиток дитини;

період навчання у середній школі: витрати на шкільну підготовку, витрати на придбання навчальних засобів, витрати на позашкільну підготовку і культурний розвиток, витрати на медичне обслуговування, підтримку здоров'я, витрати на фізичну культуру, спорт, рекреацію;

період здобуття первинної професійної освіти: витрати на профорієнтацію, витрати на підготовку у ПТНЗ, ВНЗ, витрати на придбання навчальних засобів, витрати на пошук інформації, додаткову підготовку поза навчальними закладами, витрати на

медичне обслуговування, підтримку здоров'я, витрати на фізкультуру, спорт, рекреацію, культурний розвиток [7, с.120-124].

Структура та обсяги інвестування, процес формування людського капіталу залежать від кола чинників, що мають безпосередній або опосередкований вплив. Багатогранність, комплексність та складність категорії людського капіталу дає підставу для виділення великої кількості різноманітних чинників впливу на нього, що вимагає їх об'єднання до певних груп. Всі чинники, які обумовлюють формування людського капіталу, можна об'єднати у наступні групи:

соціально-демографічні: рівень народжуваності, смертності, рівень захворюваності населення; очікувана та реальна тривалість життя населення; тривалість трудового життя; статевовікова структура населення; міграційна мобільність населення;

соціально-економічні: ВВП на душу населення; економічна активність населення; рівень загальної освіти та професійної підготовки населення; стан здоров'я та культури; номінальні та реальні доходи населення; рівень соціальної захищеності; стан ринку праці; розподіл населення за галузями та секторами економіки; споживання, рівень, якість та спосіб життя; розвиток соціальної інфраструктури;

інституціональні: дотримання прав людини та регулювання людського розвитку, міграційних процесів; функціонування освітньої сфери, сфери охорони здоров'я; подолання бідності та майнового розшарування; регулювання соціально-трудоких відносин; державна політика щодо людського та соціального розвитку;

соціально-психологічні: соціальні норми; соціальні цінності; рівень соціальної напруги у суспільстві; вплив духовного виховання; соціальна цінність знань; спрямованість до самореалізації і визнання;

екологічні: загальний стан навколишнього природного середовища; якість питної води та продуктів харчування; природно-кліматичні умови; рекреаційні ресурси; санітарно-гігієнічні умови праці.

Визначення умов та особливостей інвестицій у людський капітал з боку домогосподарств дає змогу виявити та більш глибоко зрозуміти проблеми формування людського капіталу на даному етапі та визначити шляхи їх вирішення. Слід відмітити, що домінуюча роль домогосподарств в формуванні людського капіталу визначає необхідність аналізу функціонування та економічної оцінки діяльності даних суб'єктів, та розробки ефективних напрямів покращення рівня життя, посилення впливу економічних чинників на соціально-демографічні процеси в сім'ях, що стане напрямком подальших досліджень.

РЕЗЮМЕ

На основі аналізу і узагальнення теоретичних поглядів у сфері формування людського капіталу виділені основні види інвестицій в людський капітал на стадії його формування з боку домогосподарств. У статті також розглянуті основні чинники впливу на даний процес і проведено їх угруповання за функціональною ознакою.

Ключові слова: людський капітал, інвестиції, домогосподарства.

РЕЗЮМЕ

На основе анализа и обобщения теоретических взглядов в сфере формирования человеческого капитала выделены основные виды инвестиций в человеческий капитал на стадии его формирования со стороны домохозяйств. В статье также рассмотрены основные факторы влияния на данный процесс и проведена их группировка по функциональному признаку.

Ключевые слова: человеческий капитал, инвестиции, домохозяйства.

SUMMARY

On the basis of the analysis and generalization of theoretical views in sphere of forming of the human capital the basic types of investments into the human capital are picked out for stages of its formation from households. In article major factors of influence on the given process also are considered and their classification to a functional sign is carried out.

Keywords: human capital, investments, households.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Прошак Г.В. Людський капітал в умовах формування національної економіки України: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.01 / Г.В. Прошак; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. — Л., 2008. — 20 с.
2. Антонюк В.П. Оцінка та забезпечення розвитку людського капіталу України: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.07 / В.П. Антонюк; Донец. нац. ун-т. — Донецьк, 2008. — 36 с.
3. Ушенко Н.В. Науково-методологічні основи державного регулювання відтворення людського капіталу України: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.03 [Електронний ресурс] / Н.В. Ушенко; Науково-дослідний економічний ін-т. — К., 2009. — 30 с.
4. Аширов Д.А. Управление человеческими ресурсами / Д.А.Аширов, О.Ю. Леонова / – М.: «Маркет ДС», 2003. – 128 с.
5. Коровський А.В. Еволюція людського фактора економіки та проблеми його формування: Монографія / А.В. Коровський/ КНЕУ. - К., 2004. – 184 с.
6. Кендрик Дж. Совокупный капитал США и его формирование / Дж.Кендрик / – М., 1978. – 275 с.
7. Антонюк В.П. Формування та використання людського капіталу в Україні: соціально-економічна оцінка та забезпечення розвитку / В.П. Антонюк / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2007. – 348 с.

УДК 005.591.4

МЕХАНІЗМ РОЗРАХУНКІВ ЗА УГОДАМИ ФІРМОВИХ ЗЛИТТІВ І ПОГЛИНАНЬ

А.А. Семенов, доцент, к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки Донецького національного університету економіки та торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

В сучасній ринковій економіці виділяється особливий вид бізнесу – операції зі злиття і поглинань. Питанням, що пов'язані з аналізом даного виду бізнесу, присвячена певна наукова і навчальна література. Але залишається ще багато проблем, які є недослідженими або недостатньо дослідженими. До таких проблем належить в тому числі механізм розрахунків за угодами фірмових злиттів і поглинань.

Механізм розрахунків за злиттями і поглинаннями характеризується значною складністю. Складність полягає в тому, що такий механізм обумовлюється різними факторами, а також в тому, що використовуються різні способи, методи розрахунків за злиттями і поглинаннями.

Аналіз дозволяє виділити основні фактори, які обумовлюють особливості розрахунків за угодами фірмових злиттів і поглинань на сучасному етапі розвитку